

Läraren är ingen trollkarl

Skolan handlar om det den alltid handlat om, att övning ger färdighet och repetition är inläringens moder. Det hör till livsvillkoren och ingen finns att klandra, varför skoldebatten hamnar snett.

Skolan handlar om det den alltid handlat om, att övning ger färdighet och repetition är inläringens moder. Det hör till livsvillkoren och ingen finns att klandra, varför skoldebatten hamnar snett.

I samhället finns en tilltagande anda att personer med någon form av makt finns till för åtgärda livets friktion. Journalistiken, politiken och den offentliga diskursen opererar helt utifrån denna föreställning. Det har lett till många humana reformer, men i skoldebatten blir en sådan instinkt närmast vilseledande, eftersom det inte går att ställa någon till svars för hur hjärnans kognitiva funktioner är beskaffade.

Jag gick in på OECD:s hemsida och gjorde matematikövningarna från Pisatestet. De var fullt relevanta och vettiga och ingen av dem svårare än att alla femtonåringar inom normalfördelningen skulle klara dem om de varje skoldag satt ner i ett tyst rum i fyrtio koncentrerade minuter och enskilt löste tal av liknande slag.

Var och en inser att snickaren blir skickligare endast av att snickra med sina egna händer, att mästaren förevisar och instruerar gesällen, men han snickrar inte åt honom. Alla vet att idrottsliga framsteg kommer av träning utförd av idrottarens kropp, inte tränarens. Men så fort kunskapen blir teoretisk krånglar vi till det något kolossalt. Allt förmodas med ens vara medfött och omöjligt att påverka på egen hand, tränaren görs viktigare än träningen och lärandet står och faller med metodik, antal personer i rummet och en magisk auktoritet som sitter på hemligheterna.

Så komplicerat kan det inte vara. Det är ingen skillnad att träna för att bli fysiker eller löpare. Den som vill bli en bättre löpare tittar inte på en instruktionsfilm, utan springer. Och man förstår inte fysik först och räknar sedan. Man lär sig formlerna, sedan räknar man och läser, räknar och läser; ur det uppstår successivt förståelse om hur formlerna åskådliggör naturlagarna. De ämnesspecifika kunskaperna ligger sammantvinnade med utövandet, inte utanför det där en superpedagog kan visa och berätta så att man ska slippa mödan att göra kunskapen till en del av den egna hjärnans processer.

All kunskap och inläring är praktisk. Man måste utföra den med sin kropp och sitt huvud. Inget annat fungerar. Ingen annan kan göra det åt en. Just detta gör social rörlighet möjlig. Studerandet på kammaren kommer ingen undan. Hur framstående föräldrar man än har måste kunskapen in även i den nya människans hjärna och där bli till förståelse genom studier i avskildhet.

Det gör förstås läroböckernas kvalitet avgörande. Under min skoltid på 1980-talet tänkte jag alltid att om bara böckerna innehöll vad de skulle var ineffektiva lektioner ingen katastrof. Det gick att kompensera hemma, ensam med böckerna. Fasan var inte mediokra lärare, utan idén att eleverna skulle ”göra sina egna läromedel”.

Det är böckerna man till sist måste ner i om man ska lära sig något teoretiskt. Läraren finns där för att förklara, sätta fenomen i perspektiv och bena ut sammansatt stoff. Men tyvärr, inlärningsjobbet måste varje hjärna göra själv.

Att människor har rätt till kunskap betyder att ingen har rätt att hindra någon från att studera. Det betyder inte att lärare kan ”ge” kunskap. Den återkommande förvrängningen av rättighetsbegreppet, att rättigheter är något andra är skyldiga att förse en med, blir på inlärningsområdet rent naturvidrigt på grund av hjärnans funktionssätt. Det går att ålägga andra att förse en med allt möjligt, men inte med kunnande, reflektion och insikt. Det är än så länge en biologisk omöjlighet.

En vän till mig som undervisar på en svensk högskola berättar ofta om hur hennes studenter på fullt allvar och med stor indignation anser att om de inte klarar tentan är det läraren (det vill säga makthavaren) som misskött sina åligganden. De tycker sig ha beställt en medborgerlig rättighetstjänst i form av utbildning, där kunskap ingår. På samma sätt som tjänsten hårklippning garanterar studenten ny frisyr mot att den går till salongen samt betalar, ska de få en examen och kunskap mot att de finner sig på högskolan samt är medborgare med ett människovärde. Frisörtjänster består som bekant i att frisörer arbetar med en annan persons hår utan dennes inblandning tills nöjaktigt resultat uppstått. Tror man att utbildningstjänster utgörs

av att läraren bearbetar studentens tänkande och hjärna såsom frisören bearbetar kundens hår, har man gruvligt missuppfattat tingens väsen.

Den tjänst man köper för skattepengar eller erhåller som rättighet är möjligheten att tentera kunskaper och få ett papper på det. I tjänsten ingår tillgång till lärares kompetens och organisering av kunskapsmassan. Det man inte köper eller erhåller som rättighet är fakta- och förståelseöverföring. Den är nämligen oköpbär, och därför omöjlig som rättighet, dock ej som frihet. Den är oköpbär men fri på exakt samma sätt som högre syreupptagning är det för löparen. Den kan bara införlivas genom eget utförande.

Klasstorlekar, resurser och lärarnas status är underordnade storheter så länge uppfattningen odlas i samhället att kunnande, insikt och vetande är att lämna in sig själv på rättighetservice och komma ut några år senare med allting på plats, oavsett vad man haft för sig under tiden.

Lena Andersson

Författare, skribent och fristående kolumnist i Dagens Nyheter